

Tribunal

glasnik svobodne družbe

“Država je skupnost posameznikov, ki nad ostalimi ljudmi izvaja nasilje.”

Lev Tolstoj

Tribunal je brezplačni spletni časopis za aktualna ekonomsko-politična vprašanja, ki ga izdaja Društvo za svobodno družbo. Tribunal izhaja ob četrtkih kot štirinajstdnevnik.

Glavni in odgovorni urednik:

Matjaž Steinbacher

Urednica zunanje politike:

Tanja Štumberger

Urednik notranje politike:

Mitja Steinbacher

Lektorirala:

Mojca Vrčko

Društvo za svobodno družbo

Kolajbova ulica 20a, Ljubljana

tribunal@fsi-institute.si

www.fsi-institute.si

Oglaševanje

tribunal@fsi-institute.si

IBAN: SI56 251009720026196

davčna številka: 48381306

matična številka: 2217406

Matjaž Steinbacher

Politično lobiranje za nacionalni interes 2

Mnogi politiki, ekonomisti, sociologi, pravniki, mediji in drugi govorijo, da je v slovenskem nacionalnem interesu, da ostaneta največji banki in največja zavarovalnica v domačem lastništvu ...

James M. Buchanan

Ekonomika javne izbire 4

Veliki švedski ekonomist Knut Wicksell je bil najpomembnejši predhodnik proučevanja ekonomike javne izbire. V svoji disertaciji iz leta 1896 sta Wicksella zanimali vprašanja ...

Arnold Kling

Razsodnik z zlatim žezlom 7

V družbah s tekmujočimi trgi tok novosti in inovacij izpodbija ustaljene konvencije, navade in inštitucije pripadnosti. Krepi nagibanje h kratkemu roku. Da bi zavarovali pripadnost ...

Ken Schoolland

Jonathan Gullible 12

Ulice mesta so bile polne slabotnih dvonadstropnih in trinadstropnih lesenih vrstnih hišk. vendar, Jonathan je opazil eno veliko, elegantno hišo, ki je, izolirana na obsežni zeleni trati, stala stran od vseh. ...

Mitja Steinbacher

Tribunalovo oko 13

Borut Pahor: »Ni dvoma, da bo kolega Peterle verjetno kandidat, recimo, tradicionalne konzervativne politike in da si Slovenija zasluži kandidata, ki bo, recimo, kandidat neke napredne libertarne politike.« ...

Pišejo: James Buchanan, Rainer Heufers, Arnold Kling

V SREDIŠČU: VLOGA DRŽAVE str. 4-11

Razprava letošnje Mednarodne konference o konkurenčnosti, ki jo vsako drugo leto organizira nemški zvezni kartelni urad Bundeskartellamt, je bila osredotočena na vprašanje o vlogi državne intervencije pri vzpostavitvi velikih nacionalnih korporacij. Ti t. i. nacionalni šampioni so velike korporacije, ki bi naj pridobile ogromno konkurenčnost, kar bi naj na nacionalni ravni vodilo do večje rasti in zaposlenosti, obenem pa povečalo mednarodni ugled države. »To,« pravijo na kartelnem uradu ...

Politično lobiranje za nacionalni interes

Piše:

Matjaž Steinbacher

Magister ekonomije,
glavni in odgovorni urednik
Tribunala in član
Društva za svobodno
družbo.

»Zgodba okrog nacionalnega interesa je toliko popačena, kolikor je ljudem nacionalni interes vsiljen s strani skupine ljudi, ki z besedno retoriko in izrabljanjem najglobljih čustev ljudi, kar sklicevanje na nacionalnost vsekakor je.«

»Nacionalni interes ni nič drugega kot skupek interesov osnovnih gradnikov nacije, to pomeni interesov konkretnih ljudi.«

»Prisotnost osebnih interesov v vsakodnevem življenju Adam Smith ponazori preko nevidne roke.«

Mnogi politiki, ekonomisti, sociologi, pravniki, mediji in drugi govorijo, da je v slovenskem nacionalnem interesu, da ostaneta največji banki in največja zavarovalnica v domačem lastništvu. Pred leti so nas v znani pivovarski vojni iz vseh koncev prepričevali, da je v nacionalnem interesu, da ostane tudi industrija pijač v domačem lastništvu. Podobne klice smo slišali tudi za našo največjo mlekarino. V nacionalnem interesu so subvencije kmetom, planiška skakalnica in drugi športni objekti in še mnogo drugih stvari. Medijsko povečevanje nacionalnega interesa je prišlo celo tako daleč, da se že v vsakodnevni komunikaciji med vrtilčkarji in drugimi ljudmi razmišlja in govori o nacionalnem interesu. Seveda s tem, da ljudi zanima nacionalni interes, načeloma ni nič narobe. Če bodo ljudi določena vprašanja zanimala in se jih bodo spraševali, obstaja verjetnost, da bodo na njih tudi našli odgovore.

Zgodba okrog nacionalnega interesa je toliko popačena, kolikor je ljudem nacionalni interes vsiljen s strani skupine ljudi, ki z besedno retoriko in izrabljanjem najglobljih čustev ljudi, kar sklicevanje na nacionalnost vsekakor je, išče legitimnost za svoja dejanja. In ljudje bodo na koncu spoznali, da so pod krinko navideznega nacionalnega interesa prodali svoj razum za ideje uničevanje samega sebe in da to nima nobene povezave z njihovo razlago nacionalnega interesa. Kaj je torej nacionalni interes?

Vprašanje, kaj sestavlja neko skupino ljudi, družbo ali narod, je eno osnovnih vprašanj, na katerega si je treba najprej odgovoriti, kadar se pogovarjamo o nacionalnem interesu. Jasno je, da dokler ne opredelimo problema, tako dolgo se tudi ne moremo pogovarjati o njegovih interesih.

Človek se že od nekdaj združuje v skupnosti, kar mu omogoča lažje preživetje. Družba, kot skupnost ljudi z lastnimi interesi, je skozi zgodovinski razvoj tudi privedla do delitve dela in specializacije, kar je pripeljalo do napredka celotne civilizacije. Kljub temu ostaja osnovna enota vsake družbe posameznik, oseba s svojim kodom vrednot in razumom. Znotraj družbe je človek s svojim razumom edini živi organizem. Tako je značaj družbe odvisen od značaja tistih, ki takšno družbo oblikujejo. Družba kot taka nima nikakršnih vrednot in razuma. In jih niti ne more imeti. Je samo in izključno umetna tvorba, ki kot takšna brez posameznikov ne obstaja. Pravtako ne more sprejemati odgovornosti, ampak jo sprejemajo konkretni posamezniki. Družba kot takšna ne more biti uspešna; uspešni so lahko samo konkretni posamezniki, ki so člani te družbe. Če Anže Kopitar uspešno igra hokej v severnoameriški ligi, je to njegov uspeh, ne pa tudi uspeh slovenskega hokeja. Če je neko slovensko podjetje poslovalo uspešno, je to njegov uspeh in uspeh njegovih zaposlenih, ne pa tudi uspeh slovenskega gospodarstva. Seveda se lahko ljudje veselimo uspehov naših rojakov, ampak to ne zmanjša dejstva, da gre samo in izključno za osebne uspehe konkretnih posameznikov. Torej, ko se pogovarjamo o družbi in njenih ciljih, se implicitno pogovarjamo o ciljih njenih članov, spregledati njene osnovne elemente, ljudi, pa je zelo površno.

Popolnoma isto velja za nacionalni interes. Nacionalni interes ni nič drugega kot skupek interesov osnovnih gradnikov nacije, to pomeni interesov konkretnih ljudi. V primeru celotne države to pomeni interesov vseh njenih prebivalcev. Tukaj pa se vrnemo na človeški razum in človekov osebni interes.

Čeprav socialisti gradijo svojo argumentacijo na altruizmu in žrtvovanju ljudi za neke višje cilje, ne gre za nič drugega kot izključno osebne interese posameznikov. In to njih samih. Človek v življenju ne more imeti višjih ciljev od teh, da je srečen in zadovoljen. Če nekoga osrečuje sreča drugih, tak bo iz svojega osebnega interesa po osrečevanju drugih, in s tem sebe, skrbel, da bodo drugi srečni. Tako bo srečen tudi sam. Nekoga, ki osrečuje sreča in uspešnost njegovih bližnjih, bo skrbel za srečo in uspešnost njegovih bližnjih, in s tem seveda za svojo srečo. Žrtvovanja za neke višje cilje ne more biti. Vsak si postavlja svoje merilo osebnih sreče in zadovoljstva. Vsak posameznik zase ve, kaj je njegov najvišji cilj.

Prisotnost osebnih interesov v vsakodnevem življenju Adam Smith ponazori preko nevidne roke. Kakor ni stvar pekovega človekoljubja, da Janezu proda kruh, ampak to izhaja iz njegovega osebnega interesa po tem, da si s sadovi svojega znanja

»Ker družba kot živa celica ne obstaja, kajti družba ni nič drugega kot skupek posameznikov, skrčimo vprašanje nacionalnega interesa na problem osebnih interesov posameznikov.«

»Vsak pripadnik različne interesne skupine pri razlaganju definicije nacionalnega interesa izhaja izključno iz svojega osebnega interesa, tj. interesa svojega podjetja ali panoge, in ga medijsko trži kot nacionalni interes.«

»Goreče zavzemanje peka, da je peka kruha nacionalni interes, ne skriva v sebi pekove skrbi do vseh kupcev kruha za njihovo zdravje, ampak izključno pekov osebni interes, da si na trgu zagotovi visoke cene in si utrdi svoj položaj, s tem pa tudi svoj standard.«

»Ljudje imajo zelo jasno določeno nagrajevanje po metodi korenčka in palice, česar politiki ne poznajo.«

Mnenja avtorjev ne izražajo nujno mnenja Društva za svobodno družbo, časopisa Tribunal oziroma organizacij, kjer so zaposleni.

ustvari nek zaslužek za preživetje, tako tudi ni stvar Janezovega človekoljubja, ko od peka kupi kruh, da bi mu s tem želel izboljšati njegov življenjski standard. To stori izključno zaradi svojega osebnega interesa zadovoljevanja potrebe po hrani. Ker ocenjuje, da mu jo do zadovoljive mere lahko zadovolji pek, pri njem kupi kruh. Drugače ga ne bi.

Ker družba kot živa celica ne obstaja, kajti družba ni nič drugega kot skupek posameznikov, skrčimo vprašanje nacionalnega interesa na problem osebnih interesov posameznikov. Če je v pekovem interesu, da je cena njegovega kruha visoka, tako je v kupčevem osebnem interesu, da bi za kruh plačal čim manj. Če je v osebnem interesu upravnika planiških skakalnic, da bi ljudje z davki popravili propadajočo skakalnico, tako je v osebnem interesu nogometnega navdušenca v Mariboru, da bi družba raje financirala izgradnjo nogometnega stadiona. In če je v osebnem interesu politikov, da se pomembne gospodarske družbe nahajajo v državni lasti, s čimer imajo ti neposreden nadzor nad njihovim poslovanjem in zaposlovanjem, tako je v interesu potrošnikov, da za svoj denar dobijo najvišjo možno kakovost za najnižjo možno ceno. Če mu to lahko zagotovi angleški lastnik slovenske mlekarne, je posameznik vsekakor na boljšem, kot pa da slovenskemu lastniku te iste mlekarne poleg slabše kakovosti in višje cene plačuje še subvencijo.

Nezmožnost oblikovanja nacionalnega interesa med različnimi skupinami posameznikov v ekonomski teoriji imenujemo koncept nezmožnosti, nobelovca Kennetha Arrowa. Po njem družbenega soglasja med heterogenimi posamezniki ni mogoče dobiti, razen v primerih vsiljevanja in diktatorstva. Konec koncev smo lahko iz dosedanjega javnega nastopanja politikov, gospodarstvenikov in drugih interesnih skupin videli prav to. Vsak pripadnik različne interesne skupine pri razlaganju definicije nacionalnega interesa izhaja izključno iz svojega osebnega interesa, tj. interesa svojega podjetja ali panoge, in ga medijsko trži kot nacionalni interes.

Na tej točki pa se v razpravo o nacionalnem interesu vključi politično lobiranje, ko se zelo ozka manjšina posameznikov odloči, da vsem ostalim začne vsiljevati svoje osebne interese tudi kot njihove osebne interese in nacionalne interese.

»Madam, how like you this play?« »The lady protests too much, methinks.« (Dialog Hamleta s svojo mamo, kraljico Gertrude.)

Če zanemarimo staro angleščino, mišnica razkrije, da so tisti, ki so najbolj glasni, najbolj sumljivi, da nekaj skrivajo. Zaradi tega jih je treba spremljati in opazovati s toliko večjo skrbnostjo. Goreče zavzemanje peka, da je peka kruha nacionalni interes, ne skriva v sebi pekove skrbi do vseh kupcev kruha za njihovo zdravje, ampak izključno pekov osebni interes, da si na trgu zagotovi visoke cene in si utrdi svoj položaj, s tem pa tudi svoj standard. Goreče zavzemanje mnogih politikov in menedžerjev, da je v nacionalnem interesu, da mnoga največja slovenska podjetja ostanejo v slovenskih rokah; da morata največji slovenski banki in največja zavarovalnica ostati v slovenskih rokah; da morajo mlekarne ostati v slovenskih rokah, kakor tudi, da mora industrija pijač ostati v slovenskih rokah in goreče javno nastopanje sindikalistov, ne skriva v sebi altruistične skrbi politikov in drugih za kakovost našega življenja. Sklicevanje na nacionalni interes skriva v sebi močne osebne interese vseh vpletenih. Če vemo, da osebni interesi omenjenih političnih veljakov vsekakor niso skrb za naše zdravje in dobro počutje, je vprašanje, kaj je tista gonilna sila nacionalnega interesa.

V spopadu med močjo trga in nacionalnim interesom ne smemo zanemariti še ene pomembnosti. Ker na trgu ocenjujejo ljudje, pri »nacionalnem interesu« pa politiki, je jasno, da je zmaga z argumentacijo slednjega bistveno lažja. Ljudje imajo zelo jasno določeno nagrajevanje po metodi korenčka in palice, česar politiki ne poznajo. Zdravje v gospodarstvu in družbi je odvisno od zdravja njunih posameznih elementov. V zadnji fazi se oboje zreducira na ljudi. Če neko živo bitje nima občutka za preteče nevarnosti iz okolja, tako bitje tudi ni sposobno razviti sredstev za svojo obrambo, zaradi česar v življenju nima veliko možnosti, da preživi. Povsem enako velja za podjetja in zaposlene v njih. Z zmago nacionalnega interesa lahko podjetja in njegovi vodilni izgubijo občutek za nevarnosti, medtem ko stroške krije celotna družba. V gospodarstvu predstavlja edino trg tisto potrebno zavedanje, ki podjetjem in njihovim zaposlenim narekuje, kaj je prav in kaj narobe. Kajti trg smo ljudje.

Tako se vrnemo na Shakespearovo dramo (kjer se Hamlet želi prepričati, da je kralj Klavdij morilec njegovega očeta):

»Have you heard the argument? Is there no offence in it?« (kralj Klavdij)

»No, no, they do but jest, poison in jest; no offence in the world.« (Hamlet)

»What do you call the play?« (kralj Klavdij)

»The Mouse-trap / .../« (Hamlet)

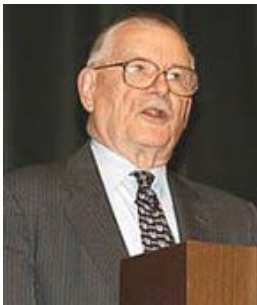
GOSTUJOČI KOMENTAR

Ekonomika javne izbire

Piše:

James M. Buchanan

James Buchanan Center for Political Economy; leta 1986 je prejel Nobelovo nagrado za ekonomijo.

»Če za sprejem neke kolektivne akcije zahtevamo sporazum med vsemi vpletenimi v procesu odločanja, potem je to zagotovilo, da bodo vse vpletene stranke imele neto koristi in da bodo koristi, ki izhajajo iz takšnega dogovora, višje od stroškov.«

»V nekem smislu se lahko sporočilo najine knjige razlaga tudi kot formalizacija strukture, ki so jo imeli James Madison in njegovi kolegi v mislih pri oblikovanju ameriške ustave.«

»Pod dežnikom javne izbire je nastalo mnogo podprogramov, med njimi si eden zasluži še posebno omembo – »rent seeking« oziroma zastonjkarstvo.«

Veliki švedski ekonomist Knut Wicksell je bil najpomembnejši predhodnik proučevanja ekonomike javne izbire. V svoji disertaciji iz leta 1896 sta Wicksella zanimali vprašanji nepravilnosti in neučinkovitosti, ki ju povzročata neomejeno pravilo parlamentarne večine. Zgleda, da pravilo večine zelo verjetno povzročata neto stroške oziroma škodo mnogim družbenim segmentom in skupinam davkoplačevalcev. Zakaj naj bi člani teh manjšinskih skupin, ki so soočeni z diskriminacijo, sploh še dajali podporo demokratičnim strukturam? Kako je sploh moč ohraniti splošno stabilnost, če vse skupine ne morejo pridobiti v njihovem odnosu do države?

Ta razmišljanja so pripeljala Wicksella do dvomov v učinkovitost večinskega pravila kot takšnega. Problem je rešil tako, da je predlagal spremembo večinskega pravila v smeri soglasja. Če za sprejem neke kolektivne akcije zahtevamo sporazum med vsemi vpletenimi v procesu odločanja, potem je to zagotovilo, da bodo vse vpletene stranke imele neto koristi in da bodo koristi, ki izhajajo iz takšnega dogovora, višje od stroškov. Seveda je Wicksell dokaj kmalu ugotovil, da bi v konkretnem primeru zahteva soglasja praviloma vodila do pat pozicije, kjer dogovora ne bi bilo možno sprejeti. Seveda to ne zmanjšuje vrednosti pravila soglasja kot osnove za primerjalno ocenjevanje. V svojih predlogih za praktične reforme ustave je Wicksell podpiral spremembe volilnega pravila iz preproste večine na kvalificirano večino oziroma na super večino, kot je denimo pet-šestinska.

V svojem delu *Black in Arrow* bolj implicitno predpostavi, da možnosti, o katerih je moč glasovati, obstajajo pred začetkom in izven samega odločitvenega procesa. Wicksell se je zavedal slabosti omenjene predpostavke, čeprav ni spoznal pomena tega opažanja. Niti se tega ni zavedal Gordon Tullock, ki je v svojem temeljnem članku iz leta 1959 uporabil primer volivcev kmečkega stanu, med katerimi se vsak izmed njih zavzema za popravilo svoje lokalne ceste, medtem ko bi stroške popravila krila vsa skupnost. Tullock je pokazal, da večinsko pravilo dovoljuje pojav koalicij, kjer bi kmetje izglasovali takšno odločitev, ki bi, z nerazumnim trošenjem za gradnjo lokalnih cest, celotni skupnosti povzročila nepravilne stroške.

Če večinsko pravilo daje nepravilne in neučinkovite izide in če je politična stabilnost zagotovljena le z diskriminacijo manjšinskih skupin, kako lahko demokracija, kot princip politične ureditve, sploh dobi normativno legitimnost? Iz institucionalnega zornega kota se Wicksellov kriterij za doseg pravičnosti in učinkovitosti zdi zelo nepraktičen. Vendar se, brez reforme v Wicksellovi smeri, postavlja vprašanje, kako lahko davkoplačevalci dobijo zagotovilo, da jim bo njihova prisotnost v demokraciji prinašala tudi koristi.

USTAVNA EKONOMIJA

Kot impliciten odgovor na ta vprašanja sva s Tullockom začela delati na tem, kar je leta 1962 nastalo kot *The Calculus of Consent*. Osrednji prispevek knjige je bil definirati dvostopenjsko strukturo kolektivnega sprejemanja odločitev. Razločila sva med »navadno politiko«, ki je sestavljena iz odločitev v zakonodajnih telesih, in »ustavno politiko«, ki jo sestavljajo odločitve o pravih navadni politiki. Seveda nisva izumljala te razlike, saj je bilo zakonodajno pravo tako v pravni teoriji, kot tudi v praksi, ločeno od ustavnega že dolgo časa. Midva sva to razlikovanje prinesla v ekonomsko analizo. Na ta način sva lahko odgovorila na poprej zastavljena vprašanja. Tako iz perspektive pravičnosti, kot tudi učinkovitosti, se večinsko pravilo izkaže za uporabno v primerih navadne politike, s tem, da mora obstajati splošni konsenz glede ustave oziroma pravil, ki določajo in omejujejo to, kar je z navadno politiko možno narediti, in česar ne. Tako pridemo do ustavnega okvirja, kjer se Wicksellova ideja o zahtevanem soglasju oziroma najmanj o super večini, lahko dejansko tudi uporabi.

V nekem smislu se lahko sporočilo najine knjige razlaga tudi kot formalizacija strukture, ki so jo imeli James Madison in njegovi kolegi v mislih pri oblikovanju ameriške ustave. Najmanj, kar knjiga ponuja, je dejanska kritika na takrat v politični znanosti prevladujoče povzdigovanje neomejenega večinskega pravila v status nedotakljivosti.

Knjiga je bila v splošnem zelo dobro sprejeta, kar naju je s Tullockom pripeljalo do tega, da sva leta 1963 organizirala majhno konferenco, kjer sva zbrala ekonomiste, politike, sociologe in profesorje iz drugih ved, ki so vsi po vrsti bili zaposleni z raziskovanjem izven meja svojih disciplin. Po nekaj čudnih poskusih se je za to področje znanosti rodilo ime javna izbira – *public choice*. Tako nastajajoča znanstvena revija kot tudi sama organizacija sta dobili to ime in spodbudili nastanek mnogih sorodnih institucij ter revij po Evropi in Aziji.

Pod dežnikom javne izbire je nastalo mnogo podprogramov, med njimi si eden zasluži še posebno omembo – »rent seeking« oziroma zastonjkarstvo. Osrednja zamisel Tullockovega zastonjkarstva izvira iz ekonomistovega naravnega miselnega okvirja, ki odnose med ljudmi razume in razlaga v močni odvisnosti od predvidljivih odzivov na merljive spodbude. V bistvu ideja razširi idejo o dobičku iz ekonomske perspektive področje kolektivnih dejanj. Zamisel zastonjkarstva namreč predpostavlja, da če je moč preko

»Če je vladi omogočeno, da podeljuje monopolne pravice posameznim skupinam na račun celotne družbe oziroma vnaprej določenih poražencev, potem bodo potencialni dobitniki med seboj tekmovali za ta kolač.«

»V tej točki se zgodi, da posamezniki tehtajo pogoje menjave z državo oziroma s politično avtoriteto.«

»Če strnem, večina raziskovanj je ponujala teorije nesposobnosti trga. Vendar nesposobnosti v primerjavi s čim?«

»Na zelo realnih osnovah je ekonomika javne izbire postala teorija vladnih neuspehov, kot nadomestilo teorijam tržnih neuspehov, ki so pred tem nastale iz teorije ekonomike blaginje.«

»Ljudje se vedejo na podlagi različnih motivov, ekonomski modeli pa se praviloma osredotočajo izključno na nekatere izmed mnogih vzgibov, ki ženejo posameznike.«

politike doseči neko korist, bodo ljudje v politiko tudi investirali svoja sredstva in napore ter skušali dobiti to vrednost zase. Hkrati s tem zastojkarstvo prikaže, kako je takšno politično investiranje škodljivo v smislu agregatnih učinkov.

Tullock se je pri proučevanju zastojkarstva najprej osredotočil na monopole, carine in kraje, vendar seznam lahko razširimo praktično v neskončnost. Če je vladi omogočeno, da podeljuje monopolne pravice posameznim skupinam na račun celotne družbe oziroma vnaprej določenih poražencev, potem bodo potencialni dobitniki med seboj tekmovali za ta kolač. Ker pa je lahko nagrajena samo ena skupina, bodo sredstva ostalih skupin iz te igre izgubljena, čeprav bi lahko bila produktivno investirana. Upošteva ta osnovni okvir, lahko velik del današnje politike razumemo kot aktivnost zastojkarjev. Velik del rasti birokracije oziroma nadzornega sektorja vlad lahko najbolje razložimo kot tekmovalje med političnimi agenti za podporo volivcev, ki jo politične stranke skušajo dobiti s pomočjo dajanja obljub v zvezi z diskriminatornim prerazdeljevanjem bogastva.

Kot sem omenil že pred tem, je bistven prispevek knjige *The Calculus of Consent* v tem, da loči med dvema ravnema kolektivne akcije: navadno dnevno politiko in ustavno politiko. Jasno je, da se politične akcije odvijajo na dveh ločenih stopnjah: na prvi, ki se dogaja znotraj obstoječih pravil oziroma ustave in drugi, ki vzpostavlja nova pravila oziroma ustavo, ki postavlja meje kasnejšim ukrepom.

Šele pred kratkim so ekonomisti opustili prepričanje, da so omejitve izbir vedno vsiljene od zunaj. Zadnje študije vključujejo izbiro omejitev celo na vedenje ljudi v nekolektivnih okoljih, na primer v zvezi z uživanjem drog ali odvisnostjo od igralništva. Toda celo iznad tega prestavlja to, čemur pravim »ustavni način razmišljanja«, pozornost k okvirnim pravilom političnega reda – pravilom, ki varujejo dogovor med člani političnega telesa. V tej točki se zgodi, da posamezniki tehtajo pogoje menjave z državo oziroma s politično avtoriteto. Kaj lahko si izračunajo, da je zanje bistveno bolje, če ostanejo pripadniki ustavne ureditve, četudi pri tem ocenjujejo, da je vpliv navadnih dnevno-političnih ukrepov v nasprotju z njihovimi interesi. Nekako milejši način definiranja tega bi bil ta, da ljudje v ustavni demokraciji dajejo lojalnost ustavi pred vlado. Dolgo tega sem zagovarjal, da je ravno na tej točki odnos Američanov do politike povsem drugačen od tistega, ki ga imamo v Evropi.

KRITIKA EKONOMIKE JAVNE IZBIRE

Med kritiki obstaja prepričanje, da je ekonomika javne izbire ideološko pristranska. Kako teorija javne izbire kot takšna, in sicer pri primerjanju različnih skupin ustavnih pravil, tako tistih, ki že obstajajo, in tistih, ki bi jih naj v prihodnje še sprejemali, ostaja nevtralna v znanstvenem smislu?

Tukaj je treba nujno upoštevati prevladujoče mnenje med znanstveniki družbenih ved iz sredine dvajsetega stoletja, obdobja, ko je ekonomika javne izbire nastala. Socialistična ideologija je bila v vzponu, podprta pa je bila z domnevno nevtralnimi znanstvenimi programom, ki so mu rekli »ekonomika blaginje«, ki je bila osredotočena na iskanje nezmožnosti trgov, da izpolnijo idealizirane zahteve. Če strnem, večina raziskovanj je ponujala teorije nesposobnosti trga. Vendar nesposobnosti v primerjavi s čim? Njihova implicitna predpostavka je vedno bila, da bodo politični popravki tržnih neuspehov odlično delovali. Povedano drugače, neuspehi trgov so bili postavljeni nasproti idealiziranim politikam.

Nato se je pojavila ekonomika javne izbire in prinesla analize obnašanja oseb, ki so delovale politično, bodisi politikov, volivcev ali birokratov. Te analize so izpostavile v osnovi napačne primerjave, ki so takrat prevladovali v znanstvenem in javnem mnenju. Na zelo realnih osnovah je ekonomika javne izbire postala teorija vladnih neuspehov, kot nadomestilo teorijam tržnih neuspehov, ki so pred tem nastale iz teorije ekonomike blaginje. Na svojih predavanjih na Dunaju leta 1978 sem ekonomiko javne izbire označil s tremi besedami: »politika brez romantike«.

Ekonomiko javne izbire lahko bolje označimo s popravkom znanstvenega dosjeja, kot pa s tem, da gre za uvedbo protivladne ideologije. Ne glede na katerokoli ideološko pristranskost, sledenje ekonomiki javne izbire nujno prinaša bolj kritičen pogled na politološka mazila o reševanju domnevnih sociološko-ekonomskih problemov. Ekonomika javne izbire skoraj dobesedno vzpodbuja kritiko na pragmatičnost pri primerjanju različnih ustavnih ureditev, pri čemer ne dovoli trditve, da lahko birokratske korekcije tržnih neuspehov dosežejo zelene cilje.

Bolj provokativna kritika ekonomike javne izbire temelji na trditvi, da je nemoralna. Izvir te obtožbe leži v uporabi politike, ki predvideva, da se posamezniki na trgu vedejo sebično. Natančneje, ekonomski modeli vedenja vključujejo neto bogastvo, eksogeno merljivo spremenljivko, kot pomembno dobrino, ki jo posamezniki želijo maksimirati. Moralna obsodba ekonomike javne izbire je osredotočena na domnevnem prenosu tega elementa ekonomske teorije na politično analizo. Kritiki trdijo, da se ljudje pri političnem obnašanju, kot volivci ali zakonodajalci, ne vedejo tako, kot se na trgu. Trdijo, da imajo politiki povsem drugačne motive, kadar se odločajo za »družbo«, kot pa, kadar sprejemajo svoje individualne odločitve. Nekako tako poteka kritika.

Takšna kritika v osnovi izhaja iz nerazumevanja, ki bi utegnili biti posledica neuspeha ekonomistov, da bi si priznali skrajne meje svojih prizadevanj. Ekonomski modeli vedenja nikoli ne bi smeli biti uporabljeni kot izključna vsega obsegajoča znanstvena razlaga. Ljudje se vedejo na podlagi različnih motivov, ekonomski modeli pa se praviloma osredotočajo izključno na nekatere izmed mnogih vzgibov, ki ženejo posameznike. Seveda ekonomisti verjamejo, da so tiste ekonomske spremenljivke, ki jih uporabljajo v svojih modelih za modeliranje vedenja ljudi, relativno pomembnejše. In hipoteza, da se politično vedenje posameznikov na predvidljiv način prilagaja dvigom neto premoženja, do sedaj dejansko še ni bila empirično ovržena.

»Seveda moramo ekonomisti javne izbire priznati, da je napovedna moč striktnih ekonomskih modelov vedenja ljudi na nek način omehčana, kakor hitro se ti premaknejo iz pozicije igralcev na trgu v igralce kolektivne akcije.«

»Ljudje so tudi bolj kritični do delovanja politike, bolj cinično gledajo na delo politikov, v svojem prepričanju, da lahko politično zdravljenje njihovih problemov ponudi najbolj učinkovite rešitve, pa so manj naivni.«

Prevedeno v sodelovanju in z dovoljenjem Imprimis, www.hillsdale.edu.

Tekst je skrajšana verzija govora, ki ga je James M. Buchanan imel 3. februarja 2003 na seminarju Hillsdale Collegea.

V izvorniku je bil govor objavljen v Imprimis, marec 2003.

Mnenja avtorjev ne izražajo nujno mnenja Društva za svobodno družbo, časopisa Tribunal oziroma organizacij, kjer so zaposleni.

Ekonomika javne izbire kot vključujoč raziskovalni program vpeljuje domnevo o tem, da ni nujno, da ljudje s tem, ko se premaknejo iz tržne na politično participacijo, postanejo ekonomski evnuhi. Tisti, ki se na vsakodnevne tržne spodbude odzivajo predvidljivo, se bodo tako vedli tudi v tistih primerih, kjer nastopajo kot državljani. Seveda moramo ekonomisti javne izbire priznati, da je napovedna moč striktnih ekonomskih modelov vedenja ljudi na nek način omehčana, kakor hitro se ti premaknejo iz pozicije igralcev na trgu v igralce kolektivne akcije. Osebe v političnih vlogah se dejansko lahko na nek način vedejo skladno s tem, kaj menijo, da je v splošnem interesu. Seveda takšno priznanje na noben način ne pomeni tudi tega, da navadni razlagalni ekonomski modeli izgubijo vso svojo napovedno moč oziroma, da navadne spodbude pri ljudeh niso več relevantne.

VPLIV EKONOMIKE JAVNE IZBIRE

Ekonomika javne izbire je uporabna pri ocenjevanju vplivanja političnega udejstvovanja v družbeno okolje, in to tako z vidika znanosti, kakor tudi oblikovanja javnega mnenja na vlogo politike. Če primerjamo javno mnenje iz leta 1950, se je zavedanje ljudi o vlogi politike močno spremenilo. Ljudje so tudi bolj kritični do delovanja politike, bolj cinično gledajo na delo politikov, v svojem prepričanju, da lahko politično zdravljenje njihovih problemov ponudi najbolj učinkovite rešitve, pa so manj naivni. Ta preskok v prepričanjih seže bistveno preko izgube prepričanja v učinkovitost socializma. Izgube, temelječe na zgodovinskih neuspehih in v propadu intelektualno idealnih struktur.

Kot sem že prej omenil, če pogledamo na znanstveno in splošno ozračje diskusij pred petdesetimi leti, je takrat prevladoval socialistični okvir mišljenja s svojim temeljnim prepričanjem, da lahko država uspešno rešuje družbene probleme. Vendar, šlo je za nejasno zmes marksizma in idealne politične teorije: marksisti so države, kot so jih razumeli, razlagali in obsojali, ker spodbujajo razredne interese, vendar, države bi, po revoluciji, naenkrat postale vsevedne in radodarne. V nekaterih svojih implicitnih modeliranih političnega obnašanja, ki spodbuja privilegiranje interesov posebnih skupin oziroma razredov, so bili marksisti očitno celo tihi družabniki ekonomike javne izbire, čeprav so zavračali metodološki individualizem. Vendar, kako se je lahko ta temeljna marksistična kritika politike spremenila v idealizirano politiko vsevedne in radodarne superdržave? Vprašanje je preprosto in potihoma ostalo neodgovorjeno. Razprave v 30-ih letih so vodili zbegani ekonomisti tistega časa, kar je vodilo v zmago socialistov, kakor pa, da bi jih vodili nasprotniki socializma Ludwig von Mises in Friedrich von Hayek. Obe strani sta do neke mere zanemarjali pomembnost spodbud in motiviranja človeškega delovanja, vključno s političnim udejstvovanjem.

Struktura idej, ki so jih navajali v podporo naraščajoči državni blaginji, je bila logično popačena, in se je lahko ohranila samo z dolgo trajajočo iluzijo. Zanimivo pri tem je, da neuspeh strukture socialističnih idej, delni oziroma popolni, ni izviral znotraj akademskih krogov. Mises in Hayek v svojih zgodnjih naporih nista bila uspešna in očitno je, da je klasični liberalizem v sredini stoletja bil na svoji najnižji razvojni stopnji. Neuspeh socializma ni prišel zaradi razpada intelektualno mrtve strukture idej, temveč zaradi neprestanih praks nedelovanja obsežnih kolektivističnih shem - nedelovanja kot primerjave med obljubljenim in uresničenim, kar je bilo moč neposredno spremljati. Z drugimi besedami, povsod so vlade s svojimi obljubami šle predaleč. Skušale so storiti več, kot lahko zdrži institucionalni okvir. Ta zgodovina poloma, tako v socialističnih državah kot v državah blaginje, se je začela z začetkom šestdesetih let prejšnjega stoletja in pospešeno nadaljevala v sedemdesetih.

Kakšna je torej zgodovinska vrednost ekonomike javne izbire? Ne trdim, da je uspela premagati prevladujočo socialistično miselnost med akademiki ter da se je ta intelektualni preskok kasneje kazal tudi v politični stvarnosti. Trdim pa, da je ekonomika javne izbire imela velik vpliv pri predstavitvi celovitega razumevanja in interpretacije tistega, kar je mogoče videti v vsakodnevnem življenju. Javnost je neposredno čutila, da kolektivistično reševanje problemov ne deluje, da politiki niso ponudili obljubljenih izboljšav za nobeno izmed boleznih družbe in da državno nadlegovanje probleme praviloma še bolj poslabša in ne izboljša. Kako bi lahko ta neposredna opažanja bila vključena v zadovoljivo razumevanje?

Ekonomika javne izbire je ponudila temelje za tovrstno razumevanje. Oboroženi zgolj z osnovnimi dognanji teorije javne izbire, lahko ljudje razumejo, zakaj birokracije, ko jih enkrat vzpostavimo, težijo k širjenju, očitno brez meja in brez povezave s sprva obljubljenimi nalogami. Ljudje lahko razumejo, zakaj med zakonodajalci prevladuje politika deljenja javnega denarja, zakaj verjetno obstaja neposredna povezava med celotnim obsegom trošenja države in investiranjem v prizadevanja za zavarovanje posebnih državnih koncesij (zastojkarstvo), zakaj davčni sistem označujejo naraščajoče število posebnih ugodnosti, olajšav in lukenj, zakaj je praktično nemogoče imeti uravnotežen proračun in zakaj so »strateško pomembne« panoge deležne različnih zaščitnih ukrepov.

Morda si lahko pomagamo s staro pripovedko o cesarjevih novih oblačilih. Ekonomika javne izbire je podobna dečku, ki je dejal, da kralj v resnici nima nobenih oblačil. Ko je deček to dejal, so vsi takoj dojeli, da je kralj gol in da poprej tega dejstva nihče sploh ni opazil. Bodimo previdni in si ne prilaščajmo preveč. Ekonomika javne izbire ni nastala iz nekega povsem novega pogleda, neke nove ugotovitve, iznajdbe ali družbenega čudeža. Ekonomika javne izbire, v svojem temeljnem pogledu na delovanje politike, vključuje razumevanje človeške narave, ki se le malo, če sploh, razlikuje od idej Jamesa Madisona in ostalih ustanoviteljev ZDA. Bistvena modrost Adama Smitha in drugih predstavnikov klasične ekonomije in ustanoviteljev ZDA v osemnajstem stoletju, se je izgubila v dveh stoletjih intelektualne norosti. Ekonomika javne izbire ne naredi kaj več kot vključi ponovno odkritje te modrosti in njenih učinkov v ekonomsko analizo sodobne politike.

CATOVO PERO

Razsodnik z zlatim žezlom

Piše:

Arnold Kling

Nekdanji ekonomist na Federal Reserve Board; raziskovalec na Cato institutu.

»Golo dejstvo o obstoju konfliktov samo po sebi ne zahteva prisotnosti države. Dejansko je večina mehanizmov njihovega reševanja zasebne narave.«

»Za mirno reševanje sporov moramo sprejeti odločitev arbitra kot dokončno.«

»Pred nadaljevanjem se vprašajmo, če je dajanje tolikšne moči razsodniku edina možna strategija zavezanosti, ki bi v danem trenutku delovala.«

«V družbah s tekmujočimi trgi tok novosti in inovacij izpodbija ustaljene konvencije, navade in institucije pripadnosti. Krepi nagibanje h kratkemu roku. Da bi zavarovali pripadnost, ljudje prostovoljno sprejmejo velik del omejitev in celo prisile ... volivci omejujejo lastno svobodo izbire in predajajo nadzor nad svojimi prihodnostmi socialnim agencijam ... Država je agent izvrševanja v skrajni sili, zelo pogosto pa tudi provi v vrsti agentov izvrševanja.» - Avner Offer, *The Challenge of Affluence*.

Ne strinjam se z Avnerjem Offerjem. On vidi izvajanje državne moči kot nekaj dobrega. Želi, da me država zaustavi, preden začnem ... kaditi ... oziroma ... prekličem zdravstveno zavarovanje ... oziroma ... postanem odvisen od potrošnje.

V tem eseju ponujam teorijo nastanka države.

1. Ljudje smo nagnjeni h konfliktom. Lastninske pravice, trgovanje, status in ostale stvari, vse to vodi v konflikt. Da bi se ti konflikti reševali na miren način, jih moramo ljudje prijaviti arbitru, ki sprejema pravične odločitve v skladu s splošno zakonodajo.

2. Da bi zagotovili dokončnost njegove odločitve in se izognili uporabi nasilja s strani poraženca, moramo ljudje dati arbitru tudi vso potrebno pristojnost za preprečevanje nasilja. To silno pristojnost imenujem zlato žezlo.

3. Ko enkrat privolimo v to, da je država lahko razsodnik z zlatim žezlom, postanejo njene pristojnosti praktično neomejene. Nekateri izmed nas bi morda imeli raje, da država zagotavlja reševanje sporov na miroljuben način. Kakorkoli že, drugi, kot kaže Avnerjev citat, pa zagovarjajo mnogo širši pogled na vlogo države, ki sega od tega, da država skrbi za varnost dohodka po upokojitvi, do njenega reguliranja zasebne potrošnje maščobnih kislin.

RAZSODNIK

Konflikti se dogajajo ves čas. Če jih ne bi bilo, potem ne bi potrebovali sodnikov pri, recimo, bejzbolu: igralci bi sami odločali o udarcih in metih. Ne bi potrebovali pogodb ob sklepanju porok oziroma poslov. Ne bi potrebovali sodišč. Ne bi potrebovali registrov zemljišč niti registrov avtorskih pravic za kreativno ustvarjanje. Ne bi potrebovali skrbnikov reda v nočnih klubih, detektorjev v trgovinah oziroma varnostnih služb.

Kakorkoli, golo dejstvo o obstoju konfliktov samo po sebi ne zahteva prisotnosti države. Dejansko je večina mehanizmov njihovega reševanja zasebne narave. Sodniki pri bejzbolu niso javni uslužbenci. Spori med podjetji se lahko rešujejo s pomočjo mediacije. Par, ki ima zakonske težave, se lahko obrne na svetovalca.

Za mirno reševanje sporov moramo sprejeti odločitev arbitra kot dokončno. Igralci bejzbola in njihovi navijači se ne smejo zateči k uporabi nasilja takrat, ko sodnik sodi v nasprotju z njihovimi pričakovanji. Ko mediator odloči proti naši volji, to vseeno moramo spoštovati. Nima smisla iti k arbitru, če se ne strinjamo s tem, da je on dokončen razsodnik.

ZLATO ŽEZLO

Denimo, da se midva srečava z razsodnikom z namenom rešiti najin spor in ti opaziš, da imam s sabo pištolo. Kaj hitro bi podvomil v mojo zavezo k pošteni arbitraži. Dejansko bi te lahko povsem racionalno skrbelo, da morda ne bom spoštoval morebitne negativne odločitve razsodnika. Namesto, da bi sprejel odločitev razsodnika, bi lahko hitro potegnil pištolo in zahteval, da privoliš v moje zahteve glede najinega spora.

Da bi pokazal na svojo zavezanost k mirni rešitvi spora, bi lahko orožje predal razsodniku. S tem bi dvignil tvoje zaupanje v to, da sem pripravljen spoštovati njegovo odločitev. To bi bila denimo moja strategija izkazovanja zavezanosti, ki kaže na to, da sem pripravljen sprejeti razsodnikovo odločitev ter hkrati viša tvojo samozavest v smotrnost reševanja najinega spora s pomočjo razsodnika.

Pred nadaljevanjem se vprašajmo, če je dajanje tolikšne moči razsodniku edina možna strategija zavezanosti, ki bi v danem trenutku delovala. Sprejetje tovrstne strategije zavezanosti namreč ni smiselno, če o njej predhodno zelo dobro ne

»Slika je drugačna, če si preprodajalec heroina in se zapleteš v spor z nekim drugim preprodajalcem heroina, saj je takrat odločitev za miroljubno reševanje spora mnogo težja.«

»Kredibilnost države pri reševanju sporov izhaja iz njenega posedovanja tega, čemur pravim zlato žezlo. To je, če ima država na razpolago dovolj moči, lahko svoje odločitve glede reševanja sporov tudi uveljavi.«

»V idealu bi ljudje sami vzpostavili mnogo prostovoljnih mehanizmov reševanja sporov, saj lahko zasebna podjetja zagotovijo zaščito v praktično vseh primerih.«

»Menim, da naraščanje državne moči ni posledica vnašanja strahu. Nasprotno, v največji meri je nastala s pomočjo demokratičnih metod.«

razmislimo.

Sodnikom bejzbola ne dajemo orožja, pa kljub temu spoštujemo njihove odločitve kot dokončne. Kakorkoli, dejal bi, da so bejzbolske igre miroljubne v kontekstu družbe, v kateri pričakujemo, da bo država uveljavljala mir. Kljub temu, da sodniki niso zaposleni s strani države, je njihova avtoriteta reševanja sporov med igralci bejzbola posredno zaščitena z državnim aparatom, in sicer v smislu, da boš v primeru nasilnega vplivanja na njegove odločitve kaznovan s strani države.

Slika je drugačna, če si preprodajalec heroina in se zapleteš v spor z nekim drugim preprodajalcem heroina, saj je takrat odločitev za miroljubno reševanje spora mnogo težja. Ker si udeležen v poslu, ki ni potrjen s strani države, ne moreš predati svojega spora rabsodniku, ki ima dokončno pokritje v državi. Vzpostavljane miroljubnih načinov reševanja sporov med preprodajalci heroina je torej precej težko.

Kredibilnost države pri reševanju sporov izhaja iz njenega posedovanja tega, čemur pravim zlato žezlo. To je, če ima država na razpolago dovolj moči, lahko svoje odločitve glede reševanja sporov tudi uveljavi. Državo torej lahko imenujemo rabsodnik z zlatim žezlom.

Naj ponovim, da državi ni treba reševati vseh sporov. Katerikoli rabsodnik, ki ga država priznava, ima implicitno pokritje v zlatem žezlu. Ker je bejzbol prepoznan s strani države, so sodniki tekem zaščiteni z zlatim žezlom. Po drugi strani pa heroin ni prepoznan, zaradi česar ni noben rabsodnik v sporih med preprodajalci heroina deležen zaščite zlatega žezla.

Lahko bi polemizirali o tem, da država kot institucija nastaja zato, ker ljudje zahtevajo rabsodnika z zlatim žezlom, da bi s tem preprečili "vojno vseh proti vsem". Tovrsten neo-Hobbesov pogled na državo je lahko pravilen ali pa tudi ne. V praksi si skupina najprej prisvoji zlato žezlo in šele nato ga lahko začne uporabljati. Imetnik zlatega žezla je lahko tiran (je bolj žezlo kot rabsodnik), nepristranski sodnik (bolj rabsodnik kot žezlo) oziroma karkoli vmes. Pomembno je dejstvo, da moderne države dejansko izvajajo funkcije rabsodnikov z zlatimi žezli.

NARAŠČANJE PRISTOJNOSTI

Menim, da bi v idealu morala biti naloga države omejena na vlogo dokončnega rabsodnika v zelo redkih primerih. V idealu bi ljudje sami vzpostavili mnogo prostovoljnih mehanizmov reševanja sporov, saj lahko zasebna podjetja zagotovijo zaščito v praktično vseh primerih. Prav tako lahko zasebne institucije, kot so sodniki pri bejzbolu, skoraj v vseh primerih rešujejo spore med ljudmi. Precej redko pa nastanejo tudi toliko nenavadni konflikti, ki pri reševanju zahtevajo skrajni ukrep, uporabo rabsodnika z zlatim žezlom.

Tovrstna ideja minimalne moči države je celo bolj omejujoča kot tista, ki so jo v ustavo zapisali ustanovitelji te države [ZDA, op.p.]. Napeljujem na to, da bi učinkovito zaščito lastninskih pravic zagotovile primarno zasebne institucije. Rabsodnik z žezlom bi bil potreben samo v tistih primerih, ko zasebne institucije ne bi bile zmožne rešiti spora.

Slaba novica pri tem je, da na nikakršen način ne moremo zagotoviti tega, da bi minimalna država tudi ostala minimalna. Ko rabsodnik enkrat ima zlato žezlo, ga lahko uporablja na mnogih področjih. Lahko se vmešava v zadeve, kamor ga nihče sploh ni poklical in za katere ga nihče ni zaprosil. Rabsodnik z žezlom lahko predpisuje zakone in uredbe. Lahko se vplete v korupcijo in izsiljevanje.

Naša [od ZDA, op.p.] ustava je bila ustvarjena z namenom omejevanja širjenja moči države. Do neke mere je bila pri tem uspešna. Vendar se sčasoma navajamo na to, da postaja mnogo močnejša, kot si želim, oziroma, kot jo moje razumevanje ustave dovoljuje.

PREVEČ DEMOKRACIJE

Menim, da naraščanje državne moči ni posledica vnašanja strahu. Nasprotno, v največji meri je nastala s pomočjo demokratičnih metod. Dejansko menim, da imamo preveč demokracije. Volitve postajajo ritualno potrjevanje širjenja države. So medijski dogodek, kot je medijski dogodek Super Bowl [finale ameriškega nogometa, op.p.]. Za politične kandidate navijamo na podoben način, kot navijači navijajo za svoje ekipe. Tako kot gledanje Super Bowla potrjuje našo vdanost profesionalnemu ameriškega nogometu, spremljanje volitev utrjuje našo zvestobo državnemu vmešavanju v bistveno več vidikov našega življenja, kot bi si želel.

National Football League [profesionalna liga ameriškega nogometa, op.p.] opravlja enkratni posel trženja svojega produkta. Podobno delata obe politični stranki. Večina ljudi namreč verjame, da bi brez socialnega zavarovanja starejši bili

nebojgli. Verjamejo, da bi brez javnih šol večina ljudi bila neizobražena. Verjamejo, da brez državnega omejevanja kajenja večina restavracij, barov in posameznikov ne bi bila sposobna brzdati same sebe.

Vse, kar razsodnik potrebuje za svoje delovanje, je kredibilnost. Razsodnik lahko rešuje spore v miru, dokler ljudje sprejemajo njegove odločitve. Dajanje kredibilnosti ustvarja širok spekter možnosti legitimnih držav. Država bi lahko bila minimalistična in bi ostala popolnoma legitimna. Vendar, država je sposobna ohraniti svojo legitimnost tudi takrat, ko se razširi na mnoga področja našega življenja, kar seveda smatram za neprimerno. Kljub temu, da ne odobravam načina, kako država zapravlja moje davke, jih vseeno plačujem.

»Razsodnik lahko rešuje spore v miru, dokler ljudje sprejemajo njegove odločitve. Dajanje kredibilnosti ustvarja širok spekter možnosti legitimnih držav. Država bi lahko bila minimalistična in bi ostala popolnoma legitimna.«

»Dobro vodene korporacije, podobno kot dobro delujoča okolja, imajo bogate mehanizme reševanja sporov, ki ne zahtevajo posredovanja najvišjega razsodnika.«

»Ko razsodnik z zlatim žezlom poseže v območje, kjer ne more biti učinkovit, nam manjka kriterijev ocenjevanja njegovega dela, takšnih, kot je v primeru podjetij dobiček. Nespametni prevzemi se vrnejo v prejšnji položaj. Nespametno dodane pristojnosti državi so mnogo redkeje vrnjene nazaj.«

PRIMERJAVA Z VODENJEM KORPORACIJE

V korporaciji se izkaže, da je glavni izvršni direktor hkrati razsodnik z zlatim žezlom. Če se spori znotraj organizacije ne morejo rešiti na nižjih nivojih, jih razreši direktor. Če mi nadrejeni naroči, naj počistim mizo in odidem iz pisarne, moram to spoštovati. Če mu jaz naročim, naj počisti svojo mizo in odide iz pisarne, mu tega ni treba storiti. Kakorkoli, direktor podjetja je, podobno kot sodnik pri bejzbolu, razsodnik, katerega odločitve se spoštujejo znotraj posamezne domene na podlagi dogovora in ne zaradi vihtenja zlatega žezla. Končno so konvencije vodenja podjetij odvisne od implicitne podpore zunanjih avtoritet. Dejansko obstajajo okoliščine, pod katerimi me zakonodaja ščiti pred morebitnim izživljanjem nadrejenih, in okoliščine, ko mi njegovih ukazov ni treba izpolnjevati. Vsaj teoretično vedno obstaja možnost, da rešitev posameznega spora, ki je nastal znotraj korporacije, zahteva zunanjega razsodnika. Za zagotovitev mirne privolitve v končen sklep glede spora, morajo vpleteni najverjetneje sprejeti odločitve državnega sodišča kot tiste, ki so dokončne. Rešitev sicer lahko dosežejo ne da bi šli na državno sodišče, vendar na koncu je vedno prisotnost državnega razsodnika z zlatim žezlom tista, ki zaposlenemu in šefu jasno sporoča, da se bo njun spor rešil na miren način, tako ali drugače.

Dobro vodene korporacije, podobno kot dobro delujoča okolja, imajo bogate mehanizme reševanja sporov, ki ne zahtevajo posredovanja najvišjega razsodnika. Denimo, da nadrejeni zavrne dober predlog, ki ga nato mimo njega spravim do direktorja. V kolikor bi direktor odločil v prid mojemu predlogu, bi takšna odločitev ne samo izpodkopala mojega nadrejenega, temveč bi hkrati vzpodbudila ostale zaposlene k prepričanju, da so odločitve, sprejete na nižjih nivojih, nepomembne. To bi povzročilo, da bi direktorja začeli zasipavati z različnimi zahtevami in bi pomenilo, da bi direktor sprejemal dobesedno vse odločitve v podjetju. Končni rezultat bi bil mikromenedžment, strategija, ki le stežka pripelje do uspeha.

Obseg odločitev, ki jih smejo sprejemati menedžerji, določa trg. Najvišji izvršni direktorji Microsofta bi verjetno radi bili vodilni na trgu hitrih sporočil oziroma internetnega iskanja, vendar njihova prizadevanja po tem do sedaj niso bila precej uspešna. Menedžerji Time-Warnerja so menili, da bo vertikalna povezava s podjetjem America Online zmagovalna, vendar so se zmotili.

Ko razsodnik z zlatim žezlom poseže v območje, kjer ne more biti učinkovit, nam manjka kriterijev ocenjevanja njegovega dela, takšnih, kot je v primeru podjetij dobiček. Nespametni prevzemi se vrnejo v prejšnji položaj. Nespametno dodane pristojnosti državi so mnogo redkeje vrnjene nazaj.

DOBRA DRUŽBA

Ljudje z levece vidijo družbo kot sestavino posameznikov (pogosto slabotnih in slabo informiranih), trgov (sicer učinkovitih, a brezsrčnih) in države (skrbi za skupno dobro). Jaz namesto tega vidim mnogo nivojev civilne družbe, ki je sposobna reševati skupne probleme. Te institucije civilne družbe so, za razliko od države, zelo fleksibilne, kreativne in sposobne racionalizacije oziroma ukinitve, če slučajno izgubijo relevantnost oziroma učinkovitost.

Pogled levičarjev, statičen in oslavljen, je ta, da sleherna rešitev socialnega problema zahteva prisotnost države. Pristop levo usmerjenih, ko se za vsak mogoč problem obračajo na razsodnika z zlatim žezlom, pomeni v smislu korporacij enako kot mikromenedžment in pretiravanje najslabše vrste.

Alternativni pogled, dinamičen in podjetniški, je ta, da lahko mnogo načinov reševanja socialnih problemov nastane znotraj institucij civilne družbe. Država bi morala biti razsodnik samo takrat, ko je to nujno potrebno. Država ne sme uporabljati svojega zlatega žezla za to, da se vpleta v odločitvene procese, ki delujejo miroljubno. Ljudje, ki želijo izboljšati delovanje družbe, bi morali biti spodbujeni k oblikovanju asociacij, ki proizvajajo konstruktivne rešitve, namesto da se plazijo za politiki.

Prevedeno v sodelovanju s TCSDaily. V izvorniku je članek objavljen pod naslovom The Arbiter with the Golden Scepter: A Theory of Government, 22. 3. 2007.

Mnenja avtorjev ne izražajo nujno mnenja Društva za svobodno družbo, časopisa Tribunal oziroma organizacij, kjer so zaposleni.

GOSTUJOČI KOMENTAR

EU in njeni veliki poslovni šampioni

Piše:

Rainer HeufersFriedrich Naumann Stiftung,
projektni direktor za področje
Malezije.

*»Ko nanese na šampione,
Nemec najprej pomisli na
nogomet.«*

*»Obstaja dovolj praktičnih
primerov, ki dokazujejo
jalovost politik ustvarjanja
nacionalnih šampionov.«*

*»Politiki podpirajo idejo
zaradi dveh potencialnih
koristi. Postavitev sedeža
nacionalnega šampiona
doma jim v javnosti prinaša
pozitivno publiciteto....
Ko pa ti šampioni končno
zapravijo vso državno
podporo in postanejo bolniki,
se lahko politiki pojavijo kot
angeli varuhi.«*

Razprava letošnje Mednarodne konference o konkurenčnosti, ki jo vsako drugo leto organizira nemški zvezni kartelni urad Bundeskartellamt, je bila osredotočena na vprašanje o vlogi državne intervencije pri vzpostavitvi velikih nacionalnih korporacij. Ti t. i. nacionalni šampioni so velike korporacije, ki bi naj pridobile ogromno konkurenčnost, kar bi naj na nacionalni ravni vodilo do večje rasti in zaposlenosti, obenem pa povečalo mednarodni ugled države. »To,« pravijo na kartelnem uradu, »zveni odlično, toda ...«

Ko nanese na šampione, Nemec najprej pomisli na nogomet. Na zadnjem prvenstvu se je nemška reprezentanca odrezala dobro, potem ko so davkoplačevalci potrošili veliko denarja za dvig motivacije igralcev, njihove prvovrstne treninge in infrastrukturo. Motivacija, treningi in infrastruktura so igralcem omogočili, da so postali nacionalni šampioni. Toda, zakaj ne naredimo koraka naprej in si aktivno, z dopingom, prizadevamo ustvariti te šampione? Očitno to ni priporočljivo, saj to spremeni pravila igre, uvrstitev na tekmovanje in končna zmagata pa ne bi bila več odvisna od kakovosti igralcev in trenerjev, ampak od kakovosti in količine poživil. Je pa takšno dejanje tudi nehumano in z jalovimi učinki, saj športniki z uporabo amfetaminov pridobijo le kratkoročne koristi ter mučno trpljenje na dolgi rok.

Na podoben način, s konkurenčno-pravnimi in fiskalnimi pogoji, z zadostnimi investicijami v usposabljanje in infrastrukturo, želijo tudi vlade spodbuditi svoja nacionalna podjetja. Posegi, kako narediti posamezna podjetja šampione, spreminjajo tržna pravila, podjetjem, ki imajo dostop do največje količine in kakovostne podpore, pa zagotavljajo le kratkoročne koristi. Vztrajna politična podpora teh podjetij ne sili k dvigu konkurenčnosti, ki je nujna, podjetja pa raje ostajajo zvesta proizvodnji, ki jo podpira država. V splošnem so vlade manj zainteresirane za prihodnost industrije in se bolj ukvarjajo z ohranjanjem industrijskih sektorjev preteklosti. Umetno ustvarjeni šampioni bodo tako slej ko prej postali prekomerno breme na ramenih davkoplačevalcev. Država pa s spodbujanjem proste in poštene konkurence ne bo uspela zagotoviti vzdržnega uspeha.

Obstaja dovolj praktičnih primerov, ki dokazujejo jalovost politik ustvarjanja nacionalnih šampionov. Na primer: v Nemčiji je razvoj internetne tehnologije vztrajno zaostajal za razvojem v ZDA in to predvsem zaradi želje monopolista na stacionarni telefoniji, Bundespost, da razvije OSI standard, ki je bil zaželen med evropskimi vladami. Seveda na dolgi rok ti evropski telekomunikacijski monopoli niso mogli preprečiti uspeha prenosa podatkov preko ameriškega TCP/IP protokola. Podobna je zgodba o francoskem Concordu, njihovi računalniški industriji idr. V vseh teh primerih je država brezuspešno zapravila na milijone švicarskih frankov. Podobnih primerov iz Evropske unije pa je še precej.

Pa vendar ostaja ideja o nacionalnih šampionih še vedno zelo razširjena. Politiki podpirajo idejo zaradi dveh potencialnih koristi. Postavitev sedeža nacionalnega šampiona doma jim v javnosti prinaša pozitivno publiciteto. To namreč pripomore k lokalni zaposlenosti in davčnim prihodkom, lokalnim politikom pa, z namenom promocije poslovanja, omogoča tudi obiskovanje daljnih držav, na primer Kitajske. Ko pa ti šampioni končno zapravijo vso državno podporo in postanejo bolniki, se lahko politiki pojavijo kot angeli varuhi. Dober primer je nekdanji kancler Schröder, ki je tik pred volitvami pohitel v svoje volilno okrožje pomagati obubožanemu nemškemu gradbenemu podjetju Holzmann, po glasovanju pa ga pustil propasti.

Podjetja, ki se zanašajo na državno pomoč, politiki tudi uporabljajo za svoje politične namene, državna intervencija pa onemogoča selektivno funkcijo trga in njegovo možnost učinkovite porazdelitve proizvodnih dejavnikov. Seveda davkoplačevalci na koncu vedno plačajo ceno vseh teh neučinkovitosti. In to ne glede na to, ali gre za še tako ozko zastavljene interese, kot je zmagata na volitvah, ali pa za superiorne nacionalne cilje. Lep primer je španska Endesa.

V Španiji je že od nekdaj zelo močno prisotno separatistično gibanje v Kataloniji. Ko je bila Endesa septembra 2005 dovolj šibka za prevzem, je španski premier Zapatero pozdravil njen prevzem s strani katalonskega plinskega podjetja Gas Natural, s sedežem v Barceloni. To bi naj obenem pripomoglo k boljšim odnosom med španskim centrom in katalonsko periferijo. Ponujena cena, 21,3 € za delnico Endese, pa se je večini zdela za »politično ceno«, ki jo je bila vlada pripravljena sprejeti. Ko pa je februarja 2006 nemški E.ON ponudil za delnico Endese sprva 27,5 € in jo pozneje dvignil na 40 €, je to pomenilo velik udarec Zapaterovemu ugledu. Postal je jasno, da je bil Zapatero z naklonjenostjo do podjetja Gas Natural pripravljen sprejeti izgubo v približni vrednosti 20 milijard € in to izključno zaradi političnih razlogov. Pomagala ni niti prijava Evropske komisije na sodišče zaradi omejevanja vstopa E.ON-a, primer pa se je v španskih medijih prikazoval kot bitka za ohranitev nacionalnega šampiona pred tujim prevzemom.

»Še posebej socialistične vlade in politiki, kot so Schröder, Zapatero in Prodi, verjamejo, da lahko z vmešavanjem v tržne procese ustvarijo nacionalne šampione.«

»Ko nacionalni šampion enkrat pridobi pomoč, je vsaka evropska vlada pod silnim političnim pritiskom, da zagotovi, da takšno podjetje ohrani visoko raven zaposlitve in sedež v domači državi.«

»Če upoštevamo še stroške izgubljenih priložnosti in vpliv nacionalnih šampionov na davkoplačevalce, pa se hitro pokaže, da nacionalni šampioni dejansko ustvarjajo le družbene stroške.«

Prevedno z dovoljenjem Friedrich Naumann Stiftung. V izvorniku je članek objavljen pod naslovom The European Union and Its Large Corporate Champions.

Mnenja avtorjev ne izražajo nujno mnenja Društva za svobodno družbo, časopisa Tribunal oziroma organizacij, kjer so zaposleni.

Na koncu je septembra 2006 21-odstotni delež Endese pridobilo špansko gradbeno podjetje Acciona. Poleg nje si je 25-odstotni delež po srečanju med socialističnim španskim premierjem Zapaterom in njegovim italijanskim prijateljem Romanom Prodiem pridobilo italijansko podjetje Enel, ki je v državni lasti. Italijani so lahko kupili delež v španskem podjetju zaradi obljube, da bodo prenehali ovirati katalonsko podjetje Abertis, ki je želelo prevzeti italijansko podjetje za upravljanje cest Autostrade. Na koncu sta Acciona in Enel 26. marca 2007 skupaj napovedali ponudbo za odkup Endese, ki je bila za 1 € višja od ponudbe E.ON-a. Zavoljo španskega ponosa pa so sklenili, da bo v skupnem podjetju imela španska Acciona 50,01 odstotek glasovalnih pravic. Končni sporazum je bil rezultat osemnajst mesečnega intenzivnega političnega lobiranja, številnih pritiskov in skrivnih mednarodnih srečanj. Na koncu se je tudi predsednik španskega borznega nadzornega urada CNMV, Manuel Conthe, sprijaznil s kupčijo. Endesa tako ostaja španski nacionalni šampion, saj ga nadzira špansko podjetje z 0,01 odstotno večino.

Na konferenci je nemškega ministra za gospodarstvo, Michaela Glosa, zanimalo, na kakšen način bi lahko evropske vlade še vedno gradile nacionalne šampione. Dejansko se zdi, da imajo odgovorni za konkurenčnost, kakor tudi evropski komisar za konkurenčnost, močna pravna sredstva, s katerimi bi podjetjem preprečili, da bi si pridobila status nacionalnega šampiona, čeprav imajo nacionalne vlade še vedno takšne težnje. Še posebej socialistične vlade in politiki, kot so Schröder, Zapatero in Prodi, verjamejo, da lahko z vmešavanjem v tržne procese ustvarijo nacionalne šampione.

Ko nacionalni šampion enkrat pridobi pomoč, je vsaka evropska vlada pod silnim političnim pritiskom, da zagotovi, da takšno podjetje ohrani visoko raven zaposlitve in sedež v domači državi. Španska intervencija, da zadrži Endeso v domačih rokah, je lep primer političnih manevrov vlad, ko začetijo potrebo, da ubranijo svoje nacionalne šampione oziroma jih ohranijo v domačih rokah.

Podobno je tudi drugje. Leta 1999 je italijanska vlada preprečila nemškemu Deutsche Telecomu, da prevzame italijanskega operaterja Telecom Italia. Vlada je podjetje raje prepustila majhnemu italijanskemu podjetniku, ki je bil za financiranje nakupa odvisen izključno od kreditov. Trenutno je italijanski minister za infrastrukturo razburjen nad tem, da je lahko 18 odstotkov delnic Telecoma Italije prodanih tujim investitorjem, pa čeprav je bilo podjetje privatizirano in 18-odstotni paket delnic pripada zasebnim italijanskim investitorjem. Trdi, da spadajo telekomunikacije med strateške sektorje, zaradi česar želi pred vsakim nakupom tujcev temeljito pregledati vsako njihovo ponudbo. Preden je bila sklenjena pogodba z Edeso, je ta isti minister za infrastrukturo tudi zavrnil ponudbo španskega Abertisa, da prevzame Autostrade in sedež preseli v Barcelono.

Podobno kot v Italiji, tako tudi francoska vlada obravnava posamezne sektorje kot posebej občutljive. Investicije tujcev v sektorje, ki se razprostirajo od vojaške industrije in zasebnih varnostnih podjetij do igralništva, morajo dobiti odobritev vlade. Obenem pa država brani državna podjetja v elektro in naftnem sektorju pred tujim lastništvom.

Združene države Amerike so posebno poznane po omejitvah tujih investitorjev, ki jih izvaja Committee on Foreign Investment in the United States. S svojimi ukrepi je ta večkrat zapolnil časopisne stolpce, kot pred kratkim, ko je kitajskemu podjetju CNOOC preprečil prevzem ameriške naftne družbe Unocal. Poleg tega je tudi ustavil prevzem šestih ameriških pomorskih pristanišč s strani Dubai Ports World. V poznem februarju 2007 je Predstavniški dom sprejel zakonski osnutek, s katerim bi še poostri nadzor nad tujimi neposrednimi investicijami.

Medtem pa Anglija že nekaj let doživlja velik prevzemni val. Njena liberalna zakonodaja omogoča tujim investitorjem nakup kontrolnih deležev v njihovih najpomembnejših podjetjih, vključno s slovitimi bankami in avtomobilsko industrijo, kot so Rolls-Royce, Bentley, Jaguar in Land Rover. Čeprav so nekateri svarili pred tem, da lahko Anglija postane le »letalonosilka za podjetja s tujim lastništvom«, deluje liberalna prevzemna zakonodaja izredno dobro na angleško gospodarstvo. Na splošno spodbudno poslovno okolje pa ohranja investicije in sedeže teh podjetij v Veliki Britaniji. Gre za t. i. »učinek Wimbledona«, kjer zmagovalci prestižnega turnirja ne prihajajo več iz Velike Britanije, turnir pa se kljub temu še vedno odvija v Angliji.

Prevzemna regulativa je tudi v Nemčiji skoraj tako prosta kot v Veliki Britaniji. In to kljub zveznemu zakonu o trgovanju z vrednostnimi papirji in prevzemih, ki je bil sprejet v času vlade Gerharda Schröderja, potem, ko je Vodafone prevzel slavnega nemškega konkurenta Mannesmanna. Kakorkoli, obrambni mehanizmi, ki jih dovoljuje zakon, niso dobili uporabe v praksi, zaradi česar ima ciljno podjetje, ki ga nekdo želi prevzeti, na voljo relativno nizko raven obrambe. To bi lahko prispevalo k pozitivnemu trendu v nemškem ekonomskem razvoju.

Pa vendar, spodbudni primeri trenutnih vlad v Nemčiji in Veliki Britaniji ne morejo prekriti dejstva, da v Evropi in ZDA še vedno vlada velika težnja po zaščiti nacionalnih šampionov. Tak način obravnavanja nacionalnih šampionov pa služi tudi ostalim državam za zgled pri reševanju podobnih problemov. Tako se postavlja vprašanje, ali naj azijske države sledijo evropskim in ameriškim zgledom varovanja nacionalnih šampionov. O pozitivnih učinkih rasti in splošne blaginje, ki bi jih prinašali nacionalni šampioni, lahko v najboljšem primeru kvečjemu podvomimo. Če upoštevamo še stroške izgubljenih priložnosti in vpliv nacionalnih šampionov na davkoplačevalce, pa se hitro pokaže, da nacionalni šampioni dejansko ustvarjajo le družbene stroške. Politika zaščite nacionalnih šampionov v Aziji pa ne bi le ponovila evropskih in ameriških napak, ampak bi verjetno prinesla veliko višjo ceno, saj lahko destabilizira azijske družbe, v njih pa tudi diskreditira demokracijo in tržno gospodarstvo.

DOGODIVŠČINE JONATHANA GULLIBLA

Načrti za najboljše lokacije

Piše:

Ken Schoolland

Profesor ekonomije in političnih ved na Hawaii Pacific University.

»Svet guvernerjev nadzira vse, torej so oni dejanski lastniki te hiše, čeprav sem jo sama zgradila in plačala za vsako desko in žebelj.«

»Seveda sem plačala ta prekleti davek,« je ženska praktično zakričala. »A to jim ni bilo dovolj.«

Mnenja avtorjev ne izražajo nujno mnenja Društva za svobodno družbo, časopisa Tribunal oziroma organizacij, kjer so zaposleni.

Ulice mesta so bile polne slabotnih dvonadstropnih in trinadstropnih lesenih vrstnih hišk. vendar, Jonathan je opazil eno veliko, elegantno hišo, ki je, izolirana na obsežni zeleni trati, stala stran od vseh. Videti je bila čvrsto zgrajena, olepšana z očarljivo mrežo in s sveže prebarvanimi belimi stenami.

Radoveden se je Jonathan približal hiši in zagledal skupino ljudi, ki so uporabljali mogočne palice, s katerimi so udarjali po zadnjem delu doma, ki so ga poskušali uničiti. Niso bili kaj prida zavzeti in pri delu so zelo počasi napredovali. V bližini je stala dostojanstvena, osivela gospa s trdno stisnjenimi rokami, vidno nezadovoljna z dogajanjem. Ko se je del stene porušil, je glasno zastokala.

Jonathan se je sprehodil do nje in vprašal: »Ta hiša zgleda dobro zgrajena. Kdo je njen lastnik?«

»To je dobro vprašanje!« je silovito izstrelila nazaj. »Mislila sem, da je moja.« »Mislili ste, da je vaša? Gotovo veste, ali ste lastnica hiše,« je odvrnil Jonathan.

Zemlja se je stresla, saj se je vase sesula celotna zadnja stena. Ženska je nesrečno strmela v oblak prahu, ki je valoval iz gmote. »To ni tako preprosto,« je v trušču zavpila ženska. »Lastništvo pomeni nadzor, a ne? Toda, kdo nadzira to hišo? Svet guvernerjev nadzira vse, torej so oni dejanski lastniki te hiše, čeprav sem jo sama zgradila in plačala za vsako desko in žebelj.«

Naraščajoče razburjena je šla čez in z edinega preostalega stebra, kjer je še pred kratkim stala cela stena, odtrgala papir. »Vidiš to obvestilo?« Ženska ga je zmečkala, vrgla na tla in ga poteptala: »Uradniki mi pravijo, kaj, kako, kdaj lahko gradim in kako jo smem uporabljati. Sedaj mi pravijo, da jo bodo zrušili. Ali to morda zveni, kot da sem jaz lastnica hiše?«

»Torej,« si je plaho drznil Jonathan, »a niste živeli v njej?« »Samo dokler sem lahko redno plačevala zemljiške davke. Če jih ne bi plačevala, bi me uradniki vrgli ven hitreje, kot lahko izgovoriš »naslednji primer!« Od besa ji je obraz zalila rdečica in zasoplo je nadaljevala: »V resnici nihče ne poseduje ničesar. Dejansko od Sveta samo najemamo, dokler lahko plačujemo njihove davke.«

»A niste plačali davka?« je vprašal Jonathan.

»Seveda sem plačala ta prekleti davek,« je ženska praktično zakričala. »A to jim ni bilo dovolj. Tokrat so mi dejali, da se načrt hiše ne sklada z njihovim načrtom – velikim načrtom prednostnih lastnikov. Mojo hišo so izločili in mi dali nekaj denarja, kolikor so pač ocenili, da je vredna. In sedaj jo bodo odstranili, da bi postavili park z velikim spomenikom v sredini – spomenikom enemu njihovih.«

»No, vsaj plačali so vam za hišo,« je dejal Jonathan. Za trenutek je postal in nato vprašal: »Niste bili zadovoljni?«

Pogledala ga je s strani: »Če bi bila zadovoljna, ne bi potrebovali policije, da to izvedejo, ali ne? In denar, ki so mi ga plačali? Ta je bil odvzet mojim sosedom. Kdo jim bo poravnal razliko? Guvernerji gotovo ne!«

Ves zmeden je Jonathan zmajal z glavo: »Rekli ste, da je vse del velikega načrta?«

»Ha, veliki načrt!« je sarkastično rekla ženska. »To je načrt, ki pripada komurkoli, ki ima politično moč. Če bi življenje zapravila v politiki, bi imela moč drugim vsiljevati svoje načrte. Takrat bi lahko plenila hiše, namesto da bi jih gradila. Pleniti je mnogo bolj preprosto!«

»Ampak za modro ureditev mesta je vsekakor potreben načrt?« je nadebudno rekel Jonathan in skušal najti logično razlago za njeno nesrečo. »Ne bi vi morali zaupati Svetu, ki te načrte predlaga?«

Ženska je z rokami pokazala proti mestu: »Pojdi in se prepričaj. Najslabši načrti so tisti redki, ki jih dejansko uresničijo in so slabi, dragi in grdi.«

Obrnila se je in pogledala Jonathana v oči: »Pomisli, zgradili so stadion, kjer večina gledalcev sploh ne vidi igrišča. Zaradi slabega dela so sedaj popravila dvakrat dražja od vrednosti gradnje! In velika dvorana je namenjena le posebnim gostom, vendar ne davkoplačevalcem, ki so to plačali. Kdo je to načrtoval? Svetniki. In dali so vklesati svoja imena v kamen, njihovim prijateljem pa donosne pogodbe.«

S prstom je pičila v Jonathanove prsi in rekla: »Prisila je potrebna le za neumne načrte. Sila nikoli ni imela mojega zaupanja.« Besno je zastrmela nazaj proti hiši: »Od mene še niso slišali zadnje!«

Borut Pahor o libertarcu za predsednika

Piše:

Mitja SteinbacherMagister ekonomije in član
Društva za svobodno
družbo

»Kljub temu, da so politiki pregovorno zelo spretni v svojih javnih nastopih, me že dejstvo o omembi pomena libertarianizma navdaja z optimizmom, da se bodo te osnovne človeške vrednote, ki poudarjajo nedotakljivost človeškega razuma, počasi začele zajedati v miselnost naših ljudi.«

»Libertarna država je država zelo nizke brezposelnosti in visokega standarda vseh državljanov.«

Mnenja avtorjev ne izražajo nujno mnenja Društva za svobodno družbo, časopisa Tribunal oziroma organizacij, kjer so zaposleni.

Borut Pahor, 12. 5. 2007 za Dnevnik RTVSLO:

»Ni dvoma, da bo kolega Peterle verjetno kandidat, recimo, tradicionalne konzervativne politike in da si Slovenija zasluži kandidata, ki bo, recimo, kandidat neke napredne libertarne politike.«

Borut Pahor je prvi slovenski politik, ki je kadarkoli v slovenskem političnem prostoru javno izrazil simpatije do ideje o libertarni Sloveniji. O Sloveniji torej, za katero se v Društvu za svobodno družbo vseskozi zelo iskreno in z veliko truda zavzemamo. Kljub temu, da so politiki pregovorno zelo spretni v svojih javnih nastopih, me že dejstvo o omembi pomena libertarianizma navdaja z optimizmom, da se bodo te osnovne človeške vrednote, ki poudarjajo nedotakljivost človeškega razuma, počasi začele zajedati v miselnost naših ljudi in s tem začele spreminjati genski zapis naslednjih generacij v bolj samozavestne, odgovorne in ustvarjanja željne ljudi. Danes imamo precej več ekonomske svobode, kot smo je imeli v času komunizma. In če pogledate nove generacije ljudi okoli sebe, boste hitro ugotovili, na kaj ciljamo: z več ekonomske, osebne in politične svobode postajajo ljudje bolj samozavestni in odgovornejši. Skratka, svobodnejši razum jim dovoljuje več kreativnosti. Več svobode torej prinaša več kreativnosti in s tem kvalitetnejše življenje vseh nas.

Slovenija je zelo daleč od države, kjer bi ljudem pri vsakdanjih prizadevanjih po boljšem življenju bilo dovoljeno svobodno razvijati lasten razum. Seveda smo bolj svobodni od totalitarnih držav tipa Belorusija, Rusija, Kitajska, Severna Koreja, Kuba, Venezuela, Bolivija, vendar še zdaleč ne tako, kot so svobodni ljudje denimo na/v Irskem, Islandiji, Švici, Litvi, Latviji, Estoniji, Slovaškem, Cipru, Avstriji, ZDA, Kanadi, Avstraliji, Japonskem itd. Spisek od Slovenije svobodnejših držav je zelo dolg in raznolik, razlika v stopnji svobode med nami in njimi pa se še povečuje. Samo poglejte indeks ekonomske svobode, različne lestvice konkurenčnosti, dan davčne svobode in mi boste verjeli. Sicer pa si lahko še boljši test, ki bo gotovo potrdil zelo nizko stopnjo svobode ekonomskega ustvarjanja pri nas, ustvarite kar sami: poskusite odpreti podjetje za ponujanje storitev iger na srečo oziroma dimnikarskih storitev oziroma ...

Slovenija je precej oddaljena od libertarnih vrednot. In to kljub temu, da omogočajo razcvet kapitalizma v njegovi najboljši luči. Kapitalizma, ki je edini ekonomsko politični sistem, ki izvira iz svobode kreiranja novih idej in omogoča vsem nam, da živimo vedno bolj kvalitetno življenje. Posamezniku namreč dovoli razviti svoje najboljše potenciale.

Da, povsem pravilno ste ugotovili: debata o libertarnih vrednotah je dejansko debata o kapitalizmu. Je debata o kapitalizmu v njegovi najbolj čisti obliki, ki je bil, kot je v nedavnem intervjuju za Tribunal dejal dr. Richard Rahn, povsem po krivem diskreditiran v 30-ih letih prejšnjega stoletja. Kot rezultat te obtožbe se je rodila precej kilava religija o tem, da je trg nepopoln in da ga mora država regulirati. Treba je še enkrat poudariti: velika gospodarska kriza iz konca 30-ih let prejšnjega stoletja je bila napaka državne regulacije in ne svobodnega trga!

Trg smo namreč ljudje, vsak s svojimi cilji in sposobnostmi. In svobodni ljudje ne povzročamo kriz. Krizo lahko povzroči edino omejevanje naših življenj. Še več, v svoji skrajni dimenziji pomeni omejevanje tudi uničenje življenja, saj trg je življenje in življenje je trg. Potrebujete dokaz? Pojdite v Severno Korejo, na Kubo, v Belorusijo, v Zimbabve ali pa zavrtite časovni stroj v obdobje Jugoslavije.

Vrnimo se k izjavi in se vprašajmo, kaj je sploh naloga libertarne države? Preprosto, skrbeti mora za to, da se prostovoljni dogovori med državljani spoštujejo, za kar potrebuje učinkovito sodstvo in pa za to, da se državljani počutijo varne, za kar poskrbita policija in vojska. In pika. V libertarni državi sta edina nacionalna interesa spoštovanje prostovoljnih dogovorov in varnost vseh državljanov, ne pa lastništvo bank, zavarovalnic, velikih proizvodnih podjetij, šport, konjenišstvo, vinarstvo, celo logotip. V libertarni državi ni prostora za politična kadrovanja v podjetja, ker država nima praktično nobene lastnine. V libertarni državi ni javnih razpisov, kjer bi se posli dodeljevali političnim prijateljem, ker za vse storitve poskrbijo podjetniki sami. V libertarni državi je zakonov zelo malo, le-ti pa so zelo preprosti, ne pa obsežni in zapleteni. V libertarni državi ni korupcije, ker posli izhajajo iz svobodnih podjetniških idej in potreb, ne pa iz potreb in dej birokratov, ki skrbijo edino za to, kako biti ponovno izvoljeni. V libertarni državi znaša obseg potrošnje države največ 15 odstotkov vse ustvarjene vrednosti, kar je dovolj za zagotavljanje učinkovitega sodstva in varnosti državljanov, ne pa 47 odstotkov, kolikor potroši naša država.

V splošnem bi libertarno državo lahko definirali kot državo, ki nam dovoli, da smo popolni lastniki naših življenj in da smo svobodni pri razpolaganju z njimi, upošteva pri tem nedotakljivost svobode in življenja drugih ljudi. Če vse skupaj prevedem v vsem nam bolj razumljiv jezik: libertarna država je država nizkih davkov, učinkovitih sodišč, učinkovite policije in minimalne administracije. In nenazadnje, to je država zelo nizke brezposelnosti in visokega standarda vseh državljanov.

Tribunal

glasnik svobodne družbe

Društvo za svobodno družbo
Kolajbova ulica 20a
SI – 1000 Ljubljana

Predsednik društva
Matej Steinbacher

Svetovalni odbor
Dr. Victoria Curzon-Price
Podpredsednica Mont Pelerin
Society; University of Geneva
Keith C. Miles, OBE
Finančni svetovalec
Borut Prah
Upokojeni direktor IBMa v ZDA
Dr. Miroslav Prokopijević
FMC; IES; Univerza v Črni gori;
Beograjska odprta šola
Dr. Krassen Stanchev
IME; nekdanji član bolgarskega
parlamenta

Akademski odbor
Dr. Nigel Ashford
George Mason University;
Institute for Humane Studies
Dr. Peter J. Boettke
George Mason University;
Mercatus
Dr. Daniel J. Mitchell
Cato Institute
Dr. Tom G. Palmer
Cato Institute
Dr. Svetozar Pejovich
Zaslužni profesor na Texas A&M
University
Dr. Matjaž Perc
Univerza v Mariboru
Dr. Richard W. Rahn
Monetarne oblasti na
Kajmanskih otokih, IGEG
Dr. Robert M. Sauer
University of Southampton
JIMS

Celebrating 25 Years of Advancing Freedom

ATLAS
ECONOMIC RESEARCH FOUNDATION

2000 N. 14TH STREET • SUITE 550 • ARLINGTON, VA 22201
TEL 703 934 6969 • WWW.ATLASUSA.ORG • ATLAS@ATLASUSA.ORG

Letter of Recognition
Atlas Recognition Grant for Young Institutes

November 14, 2006

Mr. Matej Steinbacher
Chief Executive Officer
Free Society Institute
Kolajbova ul. 20a
Ljubljana 1000. Slovenia.

Dear Matej,

The Atlas Economic Research Foundation is impressed with Free Society Institute's remarkable accomplishments during this short period of time since its establishment. We believe that FSI has tremendous potential growth to become an influential public policy research institute for the dissemination of the ideas of liberty in Slovenia.

FSI's current extensive public presence gained with its articles published on the Slovenian business daily, *Finance*, has demonstrated us that FSI has the competence to evolve into a prominent opinion maker to defend and spread out the ideas of free market, limited government, rule of law, and individual liberty.

We were impressed when we learned that the officials of the Bank of Slovenia noticed FSI's flat tax rate promotion in Slovenia, as well as FSI's provocative criticism about labor unions. Congratulations to FSI for achieving this level of influence in the media in such a short time!

Atlas hopes that this letter of recognition can increase FSI's visibility and gain easier access to the media. We also hope to show you our support for your work in Slovenia with an *Atlas Recognition Grant for Young Institutes* of \$10,000. We strongly believe that FSI will succeed in implementing large projects that it has in mind to do in the future.

We trust that FSI will be a leading institute in Slovenia for the promotion of the principles of a free society.

Wishing you every success,

Alejandro A. Chafuen, Ph. D.
President & CEO

Leonard P.iggio, Ph. D.
Executive Vice President

Društvo za svobodno družbo je znanstveno-politično in nestransko društvo, čigar poslanstvo je širjenje idej svobodnega trga, omejene vloge države, osebne svobode, svobodnega podjetništva, vladavine prava in proste iniciative posameznikov.